

(३) मूलभूत हक्क / एफआर, डीपी, एफडी

- १) मूलभूत अधिकार
- २) राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे
- ३) मूलभूत कर्तव्ये

१) मूलभूत अधिकार

- १) कोणत्या वर्षी सहा ते चौदा वयोगटातील बालकांना प्राथमिक शिक्षण (इयत्ता पहिली ते आठवी) सक्तीचे व मोफत मिळविण्या संबंधीचा कायदा करण्यात आला आहे ?
 - १) वर्ष - १९९२
 - २) वर्ष - १९५२
 - ३) वर्ष - २०००
 - ४) वर्ष - २००२
- 1) In which year age group six to fourteen years Primary Education (First to Eighth) Free and compulsory law was implemented ?
 - 1) Year ---1992
 - 2) Year — 1952
 - 3) Year — 2000
 - 4) Year — 2002
- २) भारतीय संविधानात शिक्षणाचा हक्क याचा मूलभूत हक्कामध्ये समावेश कोणत्या अधिनियमाद्वारे करण्यात आला ?
 - १) संविधान अधिनियम, २००२ (८४ वी सुधारणा)
 - २) संविधान अधिनियम, २००२ (८५ वी सुधारणा)
 - ३) संविधान अधिनियम, २००२ (८६ वी सुधारणा)
 - ४) संविधान अधिनियम, २००२ (८७ वी सुधारणा)
- 2) Right to education was included as a fundamental right in Indian constitution by which act?
 - 1) Constitution Act, 2002 (84th Amendment)
 - 2) Constitution Act, 2002 (85th Amendment)
 - 3) Constitution Act, 2002 (86th Amendment)
 - 4) Constitution Act, 2002 (87th Amendment)
- ३) भारतीय राज्यघटनेच्या कितव्या भागात मूलभूत अधिकारांचा समावेश करण्यात आला आहे ?
 - १) पहिल्या
 - २) दुसऱ्या
 - ३) तिसऱ्या
 - ४) चौथ्या
- 3) In which Section of the Constitution of India has Fundamental Right been included ?
 - 1) First
 - 2) Second
 - 3) Third
 - 4) Fourth
- ४) मूलभूत हक्क अनुच्छेद - १४ नुसार
 - अ) राज्य कोणत्याही व्यक्तीस भारताच्या राज्यक्षेत्रात कायद्यापुढे समानता अथवा कायद्याचे संरक्षण नाकारणार नाही.
 - ब) एकाच अपराधाबद्दल एकापेक्षा अधिक वेळा कोणत्याही व्यक्तीवर खटला चालवला जाणार नाही आणि तिला शिक्षा दिली जाणार नाही.

योग्य पर्याय निवडा.

 - १) वरील दोन्ही वाक्ये अनुच्छेद १४ शी संबंधित आहेत.
 - २) वरील केवळ पहिले वाक्ये अनुच्छेद १४ शी संबंधित आहेत.
 - ३) वरील दोन्ही वाक्ये अनुच्छेद १४ शी संबंधित आहेत.
 - ४) वरील केवळ दुसरे वाक्ये अनुच्छेद १४ शी संबंधित आहेत.
- 4) Fundamental Rights as per Article - 14
 - a) The State shall not deny to any person equality before the law or protection of law within the territory of India.
 - b) No person shall be tried and punished for the same offense more than once.

Choose the correct option.

 - 1) Both the above sentences relate to Article 14.
 - 2) Only the first sentences above relate to Article 14.
 - 3) Both the above sentences relate to Article 14.
 - 4) Only the second sentence above relates to Article 14.

- ५) घटनेतील कोणत्या अनुच्छेदानुसार स्त्रिया व बालके यांच्याकरिता कोणतीही विशेष तरतूद करण्यास राज्याला प्रतिबंध करता येत नाही ?
 १) अनुच्छेद १६ २) अनुच्छेद १९ ३) अनुच्छेद १५ ४) अनुच्छेद २४
- 5) According to which Article of the Constitution the State cannot be prevented from making any special provision for women and children?
 1) Article 16 2) Article 19 3) Article 15 4) Article 24
- ६) राज्यघटनेच्या खालीलपैकी कोणते कलम नागरिकांना सार्वजनिक रोजगाराच्या समान संधींची हमी देते?
 १) अनुच्छेद २१ २) अनुच्छेद १४ ३) अनुच्छेद १६ ४) अनुच्छेद १५
- 6) Which of the following Article of the constitution guarantees equal opportunities in public employment to citizens ?
 1) Article 21 2) Article 14 3) Article 16 4) Article 15
- ७) भारतीय संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदांमध्ये राज्याच्या नियंत्रणाखालील सेवांमध्ये ज्या अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जनजातींना त्या राज्याच्या मते पर्याप्त प्रतिनिधित्व देण्यात आलेले नसेल त्यांना राज्याच्या नियंत्रणाखालील सेवांमध्ये आरक्षण करण्यासाठीची तरतूद करण्यात आली आहे .
 १) अनुच्छेद १६(४-क) २) अनुच्छेद १६(४-क) ३) अनुच्छेद १६(४ ब) ४) अनुच्छेद १६(१)
- 7) Which of the Articles of the Constitution of India provides for reservation in services under State control for Scheduled Castes or Scheduled Tribes who, in the opinion of that State, are not adequately represented in services under State control?
 1) Article 16(4-c) 2) Article 16(4-c) 3) Article 16(4 b) 4) Article 16(1)
- ८) घटनेतील कोणते कलम अस्पृश्यता नाहीसे करते ?
 १) कलम १५ २) कलम १६ ३) कलम १७ ४) कलम १८
- 8) Which Article of the Constitution abolishes Untouchability ?
 1) Article 15 2) Article 16 3) Article 17 4) Article 18
- ९) घटनेच्या कलम १८ मध्ये खालील गोष्टींचा समावेश आहे :
 १) अस्पृश्यता निर्मूलन २) पदव्या निर्मूलन
 ३) जीवनाचे संरक्षण ४) वैयक्तिक स्वातंत्र्याचे संरक्षण
- 9) Article 18 of the constitution deals with :
 1) Abolition of untouchability 2) Abolition of titles
 3) Protection of life 4) Protection of personal liberty
- १०) भारतीय संविधानातील अनुच्छेद १९ नुसार वेगळेपण ओळखा.
 १) भाषण व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य २) मालमत्ता धारणेचे स्वातंत्र्य
 ३) भारताच्या राज्य क्षेत्रात सर्वत्र मुक्तपणे संचार करण्याचे स्वातंत्र्य ४) शांततेने व विनाशस्त्र एकत्र जमण्याचा अधिकार
- 10) Find odd man out regarding Article 19 under the Constitution of India.
 1) freedom of speech and expression
 2) freedom to hold and acquire property
 3) freedom to move freely throughout the territory of India
 4) freedom to assemble peaceably and without arms

- ११) कलम अन्वये प्रत्येक भारतीय नागरिकाला कोणताही व्यवसाय करण्याचा किंवा कोणताही धंदा, व्यापार किंवा उद्योग करण्याचा हक्क आहे.
- १) ३४२ अ २) २३९ अ अ ३) ८१ (१) (बी) ४) १९ (१) (जी)
- 11) Under Article every citizen of India has the right to practice any profession or to carry on any occupation, trade or business.
- 1) 342 A 2) 239 AA 3) 81 (1) (B) 4) 19 (1) (G)
- १२) जीवित व व्यक्तिगत स्वातंत्र्य यांचे संरक्षण करण्याचा हक्क कोणत्या अनुच्छेदान्वये प्राप्त झाला आहे ?
- १) अनुच्छेद १४ २) अनुच्छेद २१ ३) अनुच्छेद १६ ४) अनुच्छेद २२
- 12) Right to protection of life and personal liberty is derived under which article?
- 1) Article 14 2) Article 21 3) Article 16 4) Article 22
- १३) भारतीय संविधानाच्या खालीलपैकी कोणत्या अनुच्छेदात ६ ते १४ वयोगटातील सर्व मुलांसाठी मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाची तरतूद केली आहे ?
- १) अनुच्छेद २१ २) अनुच्छेद २१ (क) ३) अनुच्छेद २५ ४) अनुच्छेद ५१ (क)
- 13) Which of the following articles of the Indian Constitution provides for free and compulsory education for all children between the ages of 6 and 14?
- 1) Article 21 2) Article 21 (c) 3) Article 25 4) Article 51 (c)
- १४) घटनेचे अनुच्छेद २१A खालील गोष्टींशी संबंधित आहे :
- १) रोजगाराचा अधिकार २) अन्नाचा अधिकार
३) शिक्षणाचा अधिकार ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- 14) Article 21-A of the constitution deals with :
- 1) Right to employment 2) Right to food
3) Right to education 4) None of the above
- १५) खालीलपैकी कोणते विधान भारतीय राज्यघटनेने दिलेल्या मूलभूत अधिकारांबाबत सत्य आहे ?
- १) भारतातील नागरिकांना तसेच अन्यदेशीयांना सर्व मूलभूत अधिकार उपलब्ध आहेत.
२) गोपनीयतेचा अधिकार हा अनुच्छेद २१ च्या अंतर्गत जगण्याच्या अधिकारात समाविष्ट करण्यात आला आहे.
३) भारतीय राज्यघटनेचे हे वैशिष्ट्य फ्रेंच राज्यक्रांतीतून घेतलेले आहे.
४) आणीबाणीच्या काळातही कोणतेही मूलभूत अधिकार निलंबित करता येत नाहीत.
- 15) Which of the following statements is true about the fundamental rights as provided by the constitution of India?
- 1) All the fundamental rights are available to the citizens of India as well as Aliens.
2) Right to privacy has been included in right to life under article 21.
3) This feature of Indian Constitution has been borrowed from the French Revolution.
4) No fundamental rights can be suspended even in the time of emergencies.
- १६) भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २४ अन्वये कोणत्याही कारखान्यात किंवा खाणीत काम करण्यासाठी कोणत्याही मुलाला कामावर ठेवता येणार नाही ज्याचे वय खालील प्रमाणे आहे.
- १) १४ वर्षे २) १६ वर्षे ३) १८ वर्षे ४) २१ वर्षे

16) Under Article 24 of Constitution of India no child shall be employed to work in any factory or mine who is below the age of :

- 1) 14 years 2) 16 years 3) 18 years 4) 21 years

१७) खालीलपैकी चुकीची जोडी ओळखा.

- अ) शोषणाविरुद्धचा हक्क - कलम २३ व २४
ब) धर्मस्वातंत्र्याचा हक्क - कलम २५ ते २८
क) समानतेचा हक्क - कलम १९ ते २१
ड) सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क - कलम २९ ते ३२

पर्यायी उत्तरे :

- १) 'अ' व 'ब' २) 'ब' व 'क' ३) 'क' व 'ड' ४) वरील सर्व

17) Identify the wrong pair from the following.

- A) Right against exploitation - Article 23 and 24
B) Right to Freedom of Religion - Article 25 to 28
C) Right to Equality - Articles 19 to 21
D) Cultural and Educational Rights - Article 29 to 32

Answer options :

- 1) A and B 2) B and C 3) C and D 4) All of the above

१८) भारतीय संविधानातील अनुच्छेद मध्ये सदसदविवेक बुद्धीचे स्वातंत्र्य आणि धर्माचे मुक्त प्रकटीकरण आचरण व प्रसारा संबंधीचा स्वातंत्र्याचा अधिकार दिलेला आहे.

- १) कलम २३ २) कलम २४ ३) कलम २५ ४) कलम २६

18) Under Article ... of the Indian Constitution gives the right to freedom of conscience and freedom of expression, practice and propagation of religion.

- 1) Article 23 2) Article 24 3) Article 25 4) Article 26

१९) कृपाणे धारण करणे व स्वतःबरोबर बाळगणे हे शीख धर्माच्या प्रकटीकरणात समाविष्ट असल्याचे संविधानातील कोणत्या अनुच्छेदानुसार मानले जाईल.

- १) अनुच्छेद २५ २) अनुच्छेद २६ ३) अनुच्छेद २७ ४) अनुच्छेद २८

19) According to which Article of the Constitution the wearing and carrying of swords shall be deemed to be included in the manifestation of Sikhism.

- 1) Article 25 2) Article 26 3) Article 27 4) Article 28

२०) अचूक जोड्या लावा.

'अ' गट

- अ) कायद्यामुळे समानता
ब) जीवित व व्यक्तिगत स्वातंत्र्याचे संरक्षण
क) समान नागरी संहिता
ड) धार्मिक व्यवहारांची व्यवस्था पाहण्याचे स्वातंत्र्य

'ब' गट

- i) अनुच्छेद २१
ii) अनुच्छेद २६
iii) अनुच्छेद १४
iv) अनुच्छेद ४४
v) अनुच्छेद २२

पर्यायी उत्तरे :

१) अ-iii	ब-ii	क-iv	ड-i
२) अ-iii	ब-v	क-iv	ड-ii
३) अ-iii	ब-i	क-iv	ड-ii
४) अ-iii	ब-ii	क-iv	ड-v

20) Make correct pairs.

Group A

- A) Equality due to law
B) Protection of life and personal liberty
C) Uniform Civil Code
D) Freedom to practice religious practices

Group B

- i) Article 21
ii) Article 26
iii) Article 14
iv) Article 44
v) Article 22

Answer option

1) A-iii	B-ii	C-iv	D-i
2) A-iii	B-v	C-iv	D-ii
3) A-iii	B-i	C-iv	D-ii
4) A-iii	B-ii	C-iv	D-v

२१) राज्यघटनेचे कलम धार्मिक व्यवहारांचे व्यवस्थापन करण्याच्या स्वातंत्र्याशी संबंधित आहे.

- १) अनुच्छेद २४ २) अनुच्छेद २५ ३) अनुच्छेद २६ ४) अनुच्छेद २७

21) Article of the constitution relates to freedom to manage religious affairs.

- 1) Article 24 2) Article 25 3) Article 26 4) Article 27

२२) भारताच्या राज्यक्षेत्र किंवा त्याच्या कोणत्याही भागात राहणाऱ्या ज्या कोणत्याही नागरिक गटाला आपली स्वतःची वेगळी भाषा, लिपी वा संस्कृती असेल त्याला ती जतन करण्याचा हक्क असेल, अशी तरतूद भारतीय संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदान्वये केली आहे ?

- १) अनुच्छेद २७ २) अनुच्छेद २८ ३) अनुच्छेद २९ ४) अनुच्छेद ३०

22) Which article of the Indian Constitution provides that any group of citizens living in the territory of India or any part thereof having their own distinct language, script or culture shall have the right to preserve it?

- 1) Article 27 2) Article 28 3) Article 29 4) Article 30

२३) खालील विधाने लक्षात घ्या :

i) कलम ३०१ हे मालमत्तेच्या हक्काशी संबंधित आहे.

ii) मालमत्तेचा हक्क हा कायदेशीर हक्क आहे परंतू तो मूलभूत हक्क नाही.

iii) केंद्रामध्ये काँग्रेसमध्ये सरकार असतांना ४४ व्या घटनादुरुस्ती द्वारे कलम ३०० (A) हे राज्यघटनेचे समाविष्ट करण्यात आले.

वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने अयोग्य आहेत ?

- १) ii फक्त २) ii आणि iii ३) i आणि iii ४) सर्व

- 23) Consider the following statements :
- Article 301 pertains to the right to property.
 - Right to property is a legal right but not a Fundamental Right.
 - Article 300 (A) was inserted in the Constitution by the Congress Government at the center by 44th Amendment Act.

Which of the above statements given is/are incorrect ?

- 1) ii only 2) ii and iii 3) i and iii 4) all

- २४) भारतीय संविधानातील भाग - III मध्ये खालील बाबींचा समावेश होतो.

- अ) शिक्षणाचा हक्क ब) सार्वजनिक नोकरीच्या बाबींमध्ये समान संधी
क) ग्रामपंचायतीचे संघटन ड) समान न्याय व कायदेविषयक मोफत सहाय्य

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ, ब आणि क २) ब, क आणि ड ३) अ आणि ब ४) क आणि ड

- 24) Part - III of the Indian Constitution includes

- a) Right to Education
b) Equality of opportunity in matters of public employment
c) Organisation of Village Panchayats
d) Equal justice and free legal aid

Answer Options :

- 1) a, b and c 2) b, c and d 3) a and b 4) c and d

- २५) खालीलपैकी कोणत्या उद्देशासाठी परमादेश (writ of mandamus) उपलब्ध आहे ?

- अ) मूलभूत अधिकारांची अंमलबजावणी.
ब) न्यायिक न्यायाधिकरणाने अधिकार क्षेत्राचा वापर करण्यास नकार दिल्यास त्याचे अधिकार क्षेत्र वापरण्यास भाग पाडणे.
क) असंवैधानिक असलेल्या कायद्याची अंमलबजावणी करू नये म्हणून एखाद्या सार्वजनिक अधिकाऱ्यास किंवा सरकारला निर्देश देणे.

योग्य पर्याय निवडा.

- १) अ आणि ब २) ब आणि क ३) अ आणि क ४) अ, ब आणि क

- 25) For which of the following purposes is Paramadesh (Vili Esh Arpavarri) available?

- a) Enforcement of Fundamental Rights.
b) To compel the judicial tribunal to exercise its jurisdiction if it refuses to exercise its jurisdiction.
c) Directing a public officer or government not to enforce a law which is unconstitutional.

Choose the correct option.

- 1) A and B 2) B and C 3) A and C 4) A, B and C

- २६) नागरिकांना त्यांच्या हक्कांची हमी कोणत्या तरतुदीद्वारे दिली जाते ?

- १) संविधानातील तरतुदी २) नियमावलीतील तरतुदी
३) कायद्यातील तरतुदी ४) न्यायालयातील तरतुदी

- 26) Through which of the following provisions, the citizen are guaranteed their rights ?

- 1) Constitutional provisions 2) Regulatory provisions
3) Legal provisions 4) Judicial provisions

- २७) संविधानानुसार "कायदा" च्या व्याख्येमध्ये खालीलपैकी कशाचा समावेश होतो ?
अ) शासनाचा अध्यादेश ब) शासनाची अधिसूचना क) शासन निर्णय ड) रुढी किंवा परिपाठ

पर्यायी उत्तरे :

- १) केवळ अ व ब २) केवळ अ, ब व क ३) केवळ अ, ब व ड ४) सर्व
- 27) The definition of "law" under the Constitution includes which of the following?
A) Ordinance of Govt B) Notification of Govt
C) Government decision D) custom or tradition

Answer options :

- 1) A and B only 2) A, B and C only 3) A, B and D only 4) All
- २८) भारतीय संविधानानुसार 'स्वातंत्र्याचा हक्क' यामध्ये पुढीलपैकी कोणत्या बाबी समाविष्ट होतात ?

- अ) भाषण व अभिव्यक्ती यांच्या स्वातंत्र्याचा हक्क
ब) भारताच्या राज्यक्षेत्रात सर्वत्र मुक्तपणे संचार करण्याचा हक्क
क) परंपरेने सुरु असणाऱ्या सर्वच प्रथांचे पालन करण्याचा हक्क
ड) शांततेने व विनाशस्त्र एकत्र जमण्याचा हक्क

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ, ब आणि क २) अ, ब आणि ड ३) ब, क आणि ड ४) वरील सर्व
- 28) According to the Indian Constitution, the right to freedom includes which of the following?
A) Right to freedom of speech and expression
B) Right to freedom of movement throughout the territory of India
C) Right to follow all customary practices
D) Right to peaceful assembly and disarmament

Answer options :

- 1) A, B and C 2) A, B and D 3) B, C and D 4) All of the above
- २९) आकाशवाणी वरील ध्वनिकेपित भाषणात किंवा दूरदर्शन वरील प्रसारित होणाऱ्या कार्यक्रमाबाबतीत शासकीय कर्मचाऱ्यांविषयी कोणते विधान बरोबर आहे ?
- अ) सदर कार्यक्रमात तो शासनाच्या पूर्व मान्यतेशिवाय भाग घेऊ शकणार नाही.
ब) शासनाच्या धोरणावर प्रतिकूल टिका करणार नाही.
क) परराष्ट्राशी संबंध बिघडतील अशी विधाने करणार नाही
ड) शासकीय कर्मचारी व्यक्तिगत गाऱ्हाणी मात्र मांडू शकेल.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त 'अ' बरोबर आहे २) फक्त 'ब' बरोबर आहे
३) 'अ', 'ब' क' बरोबर आहेत ४) सर्व बरोबर आहेत
- 29) Which statement is correct about the government employees in the speech recorded on AIR or the program telecast on Doordarshan?
A) He will not be able to participate in the said program without prior approval of the Government.
B) Will not criticize the government policy adversely.
C) Will not make statements that will spoil relations with foreign countries
D) A Government employee can file a personal complaint.

Answer options :

- 1) Only A is correct 2) Only B is correct 3) A, B, C are correct 4) All are correct

३४) भारतीय संविधानानुसार 'राज्य' या शब्दात पुढीलपैकी कोणत्या घटकांचा समावेश होतो ?

अ) भारत सरकार व संसद

ब) प्रत्येक राज्याचे शासन आणि विधानमंडळ

क) भारताच्या राज्यक्षेत्रातील सर्व खाजगी प्राधिकरणे

ड) भारत सरकारच्या नियंत्रणाखालील सर्व स्थानिक किंवा अन्य प्राधिकरणे

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त अ आणि ब

२) अ, ब आणि ड

३) ब, क आणि ड

४) वरील सर्व

34) According to the Indian Constitution, which of the following elements is included in the word "State"?

A) Government of India and Parliament

B) Government and Legislature of each State

C) All private authorities within the territory of India

D) All local or other authorities under the control of the Government of India

Answer options :

1) A and B only

2) A, B and D

3) B, C and D

4) All of the above

३५) पुढील विधाने वाचून योग्य पर्याय निवडा.

अ) मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी नागरिकांस न्यायालयात दाद मागता येते.

ब) राज्य धोरणाच्या निदेशक तत्वांच्या अंमलबजावणीसाठी नागरिकांस न्यायालयात दाद मागता येते.

पर्यायी उत्तरे :

१) अ बरोबर, ब चूक

२) ब बरोबर, अ चूक

३) अ व ब दोन्ही बरोबर

४) अ व ब दोन्ही चूक

35) Read the following statements and choose the correct option.

A) Citizens can appeal to courts for enforcement of fundamental rights.

B) Citizens can appeal to courts for implementation of directive principles of state policy.

Answer options :

1) A is true, B is false

2) B is true, A is false

3) Both A and B are true

4) Both A and B are false

३६) भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २९ मध्ये खालीलपैकी कोणत्या घटकांचे संरक्षण करण्यात आले आहे ?

a) अल्पसंख्यांक वर्गाच्या हितसंबंधाचे संरक्षण

b) महिला वर्गाच्या हितसंबंधाचे संरक्षण

c) अनुसूचित जातीच्या हितसंबंधाचे संरक्षण

d) अनुसूचित जमातीच्या हितसंबंधाचे संरक्षण

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b)

२) (a)

३) (b)

४) (c) आणि (d)

36) Which of the following elements are protected in Article 29 of the constitution of India ?

a) Protection of interests of Minorities

b) Protection of the interests of Women

c) Protection of interests of Scheduled Castes

d) Protection of interests of Scheduled Tribes

Answer options :

1) (a) and (b)

2) (a)

3) (b)

4) (c) and (d)

- ३७) खालीलपैकी कोणती जोडी बरोबर जुळत नाही ?
- १) शोषणाविरुद्धचा अधिकार - अनुच्छेद - २३ ते २४
 - २) संविधानिक उपायांचा अधिकार - अनुच्छेद - ३२ ते ३५
 - ३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा अधिकार - अनुच्छेद - १९ ते २२
 - ४) सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक अधिकार - अनुच्छेद - २९ ते ३०
- 37) Which of the following pair is not correctly matched ?
- 1) Right against exploitation - Article 23 to 24
 - 2) Right to constitutional remedies - Article 32 to 35
 - 3) Right to Freedom of religion - Article 19 to 22
 - 4) Cultural and educational Rights - Article 29 to 30

२) राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे

- १) भारतीय राज्यघटनेतील खालीलपैकी कोणते अनुच्छेद राज्याच्या नीतिनिर्देशक तत्वांशी संबंधित आहे ?
- १) अनुच्छेद ५२ ते ६०
 - २) अनुच्छेद ६१ ते ६५
 - ३) अनुच्छेद ६६ ते ७०
 - ४) अनुच्छेद ३६ ते ५१
- 1) Which of the following articles of the Indian Constitution deals with the guiding principles of the state?
- 1) Articles 52 to 60
 - 2) Articles 61 to 65
 - 3) Articles 66 to 70
 - 4) Articles 36 to 51
- २) राज्य घटनेची खालीलपैकी कोणती कलमे कल्याणासाठी, सामाजिक व्यवस्था सुरक्षित ठेवण्याची तसेच राज्यांनी पाळावयाची काही तत्त्वे यांची तरतूद करते ?
- १) कलम ३८ आणि ३९
 - २) कलम ४२ आणि ४३
 - ३) कलम २१ आणि २८
 - ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- 2) Which of the following articles of the state constitution provides for the welfare, preservation of social order and certain principles to be observed by the states?
- 1) Sections 38 and 39
 - 2) Sections 42 and 43
 - 3) Sections 21 and 28
 - 4) None of the above
- ३) घटनेतील कलम ३९ A खालील गोष्टींशी संबंधित आहे :
- १) पर्यावरणीय अधिकार
 - २) समान न्याय आणि कायदेशीर मदत
 - ३) मालमत्तेचा हक्क
 - ४) कौटुंबिक हिंसाचारापासून स्त्रीचे संरक्षण
- 3) Article 39 A of the constitution deals with :
- 1) Environment Right
 - 2) Equal justice and legal aid
 - 3) Property right
 - 4) Protection of woman from domestic violence
- ४) राज्य धोरणाची निदेशक तत्त्वे नुसार राज्य हे ग्रामपंचायती संघटित करण्यासाठी उपाययोजना करील व त्यांना संघराज्याचे मूल घटक म्हणून कार्य करण्यास समर्थ करण्यासाठी आवश्यक असतील असे अधिकार व प्राधिकार बहाल करील.
- १) अनुच्छेद ४०
 - २) अनुच्छेद ३९
 - ३) अनुच्छेद ४१
 - ४) अनुच्छेद ४२
- 4) The State shall take measures to organize the Gram Panchayats in accordance with the Directive Principles of State Policy and shall confer such powers and authorities as may be necessary to enable them to function as basic units of the Union State.
- 1) Article 40
 - 2) Article 39
 - 3) Article 41
 - 4) Article 42

- ५) उद्योगधंद्याच्या व्यवस्थापनात कामगारांचा सहभाग असावा, अशी तरतूद संविधानाच्या ४२ व्या घटनादुरुस्तीने केली. याबाबतची भारतीय राज्य-घटनेतील तरतूद खालीलपैकी कोणत्या अनुच्छेदात आहे ?
 १) अनुच्छेद ४० २) अनुच्छेद ४१ ३) अनुच्छेद ४३ (ब) ४) अनुच्छेद ४३ (क)
- 5) The 42nd Amendment of the Constitution provided that the workers should participate in the management of the industry. In which of the following articles in the Constitution of India is there a provision in this regard?
 1) Article 40 2) Article 41 3) Article 43 (b) 4) Article 43 (c)
- ६) भारतीय नागरिकांसाठी "समान नागरी कायद्याविषयी" चा उल्लेख भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या अनुच्छेदात करण्यात आलेला आहे ?
पर्यायी उत्तरे :
 १) अनुच्छेद ५१ २) अनुच्छेद ४६ ३) अनुच्छेद ४४ ४) अनुच्छेद ५०
- 6) Which Article of the Constitution of India mentions "equal civil law" for Indian citizens?
Answer options :
 1) Article 51 2) Article 46 3) Article 44 4) Article 50
- ७) घटनेचा अनुच्छेद ४६ खालील गोष्टींशी संबंधित आहे :
 १) समान नागरी संहिता २) कामगारांसाठी राहण्याची मजुरी
 ३) ग्रामपंचायतींचे संघटन ४) वरीलपैकी कोणतेही नाही
- 7) Article 46 of the Constitution deals with :
 1) Uniform Civil Code 2) Living wages for workers
 3) Organization of Village Panchayats 4) None of the above
- ८) भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या अनुच्छेदान्वये सरकार नागरिकांच्या आरोग्याच्या हिताच्या दृष्टीने अंमली पदार्थांच्या खरेदी व विक्रीवर प्रतिबंध घालू शकते ?
 अ) अनुच्छेद ४५ ब) अनुच्छेद ४६ क) अनुच्छेद ४७ ड) अनुच्छेद ४८
 योग्य पर्याय निवडा.
 १) फक्त अ आणि क २) फक्त ब आणि ड ३) फक्त क आणि ड ४) फक्त क
- 8) Under which article of the Indian Constitution can the Government prohibit the purchase and sale of narcotic drugs in the interest of public health?
 a) Article 45 b) Article 46 c) Article 47 d) Article 48
Select the correct option.
 1) Only a and c 2) Only b and d 3) Only c and d 4) Only c
- ९) अ) अनुच्छेद ४९ नुसार राज्य, हे कामाबाबत न्याय्य व मानवीय परिस्थिती निर्माण करण्यासाठी व प्रसूतीविषयक सहाय्यासाठी तरतूद करेल.
 ब) अनुच्छेद ४५ नुसार राज्य, सर्व बालकांसाठी, त्यांच्या वयाची ६ वर्षे पूर्ण होईपर्यंत, प्रारंभिक बाल्यावस्थेतील देखभाल आणि शिक्षण याची तरतूद करण्याकरिता प्रयत्न करेल.
 योग्य पर्याय निवडा.
 १) वरील दोन्ही वाक्ये बरोबर आहेत २) वरील फक्त 'अ' वाक्य बरोबर आहे
 ३) वरील दोन्ही वाक्ये चूक आहेत ४) वरील फक्त 'ब' वाक्य बरोबर आहे

- 9) a) According to Article 49, the State shall provide for the creation of just and humane conditions of work and for maternity assistance.
b) According to Article 45, the State shall endeavor to provide early childhood care and education to all children up to the age of 6 years.

Choose the correct option.

- 1) Both the above sentences are correct
2) Only the above sentence is correct
3) Both the above sentences are wrong
4) Only the above sentence is correct

- १०) भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६ ते ५१ नुसार असलेली राज्याची मार्गदर्शक तत्त्वे यासंबंधी पुढील विधानांपैकी अयोग्य विधान निवडा :

- अ) नागरिकांसाठी समान नागरी कायदा.
ब) कायद्यासमोर समानता.
क) धार्मिक व्यवहारांचे व्यवस्थापन करण्याचे स्वातंत्र्य
ड) औद्योगिक व्यवस्थापनामध्ये कामगारांचा सहभाग

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ आणि ब २) ब आणि ३) क आणि ड ४) ड आणि अ

- 10) According to the Indian Constitution in Article 36 to 51 of Directive Principles of State Policy, find the incorrect statements about it from below :

- a) Uniform civil code for citizens.
b) Equality before law.
c) Freedom to manage religious affairs.
d) Participation of workers in management of industries.

Answer Options :

- 1) a and b 2) b and c 3) c and d 4) d and a

- ११) राज्याच्या नितिनिर्देशक तत्त्वांमध्ये खालीलपैकी कोणत्या तत्त्वांचा समावेश करण्यात आलेला आहे?
अ) नागरिकांना, स्त्री आणि पुरुषांना उपजीविकेसाठी पुरेसे साधन मिळण्याचा समान अधिकार आहे.
ब) स्त्री आणि पुरुष दोघांसाठी समान कामासाठी समान वेतन आहे.
क) कामगार, स्त्री आणि पुरुष यांचे आरोग्य आणि सामर्थ्य आणि मुलांच्या कोवळ्या वयाचा दुरुपयोग होवू नये आणि आर्थिक गरजेमुळे नागरिकांना त्यांचे वय किंवा सामर्थ्य यांना न पेलणारा व्यवसाय करण्यास भाग पाडू नये.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ २) अ, क ३) ब, क ४) अ, ब, क

- 11) Which of the following principles are included in the Directive Principles of the State Policy ?

- A) The citizens, men and women equally have the right to an adequate means of livelihood.
B) There is equal pay for equal work for both men and women.
C) The health and strength of workers, men and women and the tender age of children are not abused and that citizens are not forced by economic necessity to enter avocations unsuited to their age or strength.

Answer options :

- 1) Only A 2) A, C 3) B, C 4) A, B, C

- १२) भारतीय संविधानातील "राज्य धोरणांची निदेशक तत्त्वे" यामध्ये पुढीलपैकी कशाचा समावेश नाही ?
- अ) उपजीविकेचे पुरेसे साधन मिळण्याचा हक्क स्त्री व पुरुष नागरिकांना सारखाच असावा.
 ब) पुरुष व स्त्रिया समान कामाबद्दल समान वेतन मिळावे.
 क) स्त्री व पुरुष कामगारांचे आरोग्य व ताकद आणि बालकांचे कोवळे वय यांचा दुरुपयोग होऊ नये.
 ड) सहा ते चौदा वर्षे वयाच्या मुलांसाठी मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाची तरतूद करणे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ बरोबर २) फक्त अ व ब बरोबर ३) फक्त ब बरोबर ४) फक्त क बरोबर
- 12) Which of the following is not included in the "Directive Principles of State Policy" in the Constitution of India?
- a) Right to adequate means of livelihood should be equal for male and female citizens.
 b) Men and women should get equal pay for equal work.
 c) The health and strength of male and female workers and the tender age of children should not be abused.
 d) Provision of free and compulsory education for children aged six to fourteen years.

Answer options :

- 1) Only A is correct 2) Only A and B are correct
 3) Only B is correct 4) Only C is correct
- १३) भारतीय संविधानानुसार पुढीलपैकी कोणते राज्य धोरणाचे निदेशक तत्त्व नाही ?
- १) कृषी व पशुसंवर्धन यांची सुसूत्र व्यवस्था लावणे
 २) पुरुष व स्त्रिया या दोघांनाही समान कामाबद्दल समान वेतन मिळण्यासाठी धोरण आखणे
 ३) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या समृद्ध वारशाचे जतन करणे
 ४) आपल्या जनतेचे पोषणमान व राहणीमान उंचावण्यासाठी प्रयत्नशील राहणे.
- 13) Which of the following is not a directive principle of state policy according to the Indian Constitution?
- 1) Establishing a systematic system of agriculture and animal husbandry
 2) Formulate policies for equal pay for equal work for both men and women
 3) Preserving the rich heritage of our composite culture
 4) Striving to raise the standard of nutrition and living standards of our people.

- १४) खालीलपैकी भारतीय संविधानातील कोणते अनुच्छेद गांधीवादी विचार सरणीवर आधारित आहे ?
- a) अनुच्छेद ४३ b) अनुच्छेद ४७ c) अनुच्छेद ४८ d) अनुच्छेद ३९ A

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a), (b), (c) २) फक्त (b), (c), (d)
 ३) फक्त (a), (b), (d) ४) फक्त (a), (c), (d)
- 14) Which of the following articles of constitution of India are based on Gandhian Ideology ?
- a) Article 43 b) Article 47 c) Article 48 d) Article 39 A
- Answer options :**
- 1) Only (a), (b), (c) 2) Only (b), (c), (d)
 3) Only (a), (b), (d) 4) Only (a), (c), (d)

३) मूलभूत कर्तव्ये

- १) भारतीय संविधानाच्या मध्ये मूलभूत कर्तव्यांच्या तरतुदी दिलेल्या आहेत.
भाग - III २) भाग - IV ३) भाग - IV-A ४) भाग -IV-B
- 1) Under of the Constitution of India the provisions of fundamental duties are given.
1) Part III 2) Part—IV 3) Part—IV-A 4) Part—IV-B
- २) सहा ते चौदा वर्षांदरम्यानच्या अपत्यास शिक्षणाच्या संधी देणे हे संविधानाच्या अनुच्छेद ५१-क नुसार
१) अपत्यांचा मूलभूत हक्क आहे.
२) राज्य शासनाच्या महिला व बाल विकास विभागाचे कर्तव्य आहे.
३) माता-पित्याचे कर्तव्य आहे
४) बालकांसाठी काम करणाऱ्या स्वयंसेवी संस्थांचे कर्तव्य आहे.
- 2) Provision of educational opportunities to children between the ages of six and fourteen years as per Article 51-C of the Constitution.
1) Children have a fundamental right.
2) It is the duty of the Women and Child Development Department of the State Government.
3) It is the duty of parents
4) Duty of NGOs working for children.
- ३) भारतीय संविधानातील मूलभूत कर्तव्यांच्या अनुषंगाने वेगळेपण ओळखा.
१) याचा ४२ च्या घटना दुरुस्तीत संविधानामध्ये समावेश करण्यात आला.
२) यामध्ये एकूण ११ कर्तव्ये दिलेली आहेत.
३) ही कर्तव्ये प्रत्येकाने पाळावयाची आहेत.
४) ११ वे कर्तव्य ८६ व्या घटना दुरुस्तीने २००२ साली समाविष्ट करण्यात आले.
- 3) Identify the distinction between Fundamental Duties in the Constitution of India.
1) It was included in the Constitution in the 42nd Amendment.
2) Total 11 duties are given in this.
3) These duties are to be observed by everyone.
4) The 11th duty was inserted by the 86th constitutional amendment in the year 2002.
- ४) खालीलपैकी कोणते विधान असत्य आहे?
१) संविधानाच्या भाग - ४ मध्ये मूलभूत कर्तव्ये दिलेली आहेत.
२) ४२ व्या घटनादुरुस्ती नंतर मूलभूत कर्तव्ये भारताच्या राज्यघटनेत समाविष्ट केली गेली.
३) २००२ मध्ये ८२ व्या घटनादुरुस्ती कायदानंतर, आणखी एक मूलभूत कर्तव्य जोडले गेले.
४) लोकप्रतिनिधित्व कायदा सन १९५१ मध्ये अधिनियमित करण्यात आला.
- 4) Which of the following statements is false?
1) Fundamental Duties are given in Part-4 of the Constitution.
2) After the 42nd Amendment, Fundamental Duties were included in the Constitution of India.
3) After the 82nd Amendment Act in 2002, another fundamental duty was added.
4) Representation of People Act was enacted in 1951.

- ५) योग्य पर्याय निवडा.
- भारतीय राज्यघटनेनुसार नागरीकांची दहा मूलभूत कर्तव्ये आहेत.
 - अनुच्छेद ५१-A हे नागरीकांच्या मूलभूत कर्तव्यांशी संबंधीत आहे.
 - अनुच्छेद ५१-A हे राज्यघटनेच्या IVA भागात अंतर्भूत करण्यात आलेले आहे.
 - राज्यघटनेचा भाग IVA हा न्यायालयीन कक्षत येत नाही.

पर्यायी उत्तरे :

- (a) आणि (b) बरोबर आहेत
- फक्त (b) बरोबर आहे
- सर्व बरोबर आहेत
- (b), (c) आणि (d) बरोबर आहेत.

5) Select the correct option.

- There are ten fundamental duties of a citizen as per the Constitution of India.
- Article 51-A deals with fundamental duties of citizens.
- Article 51-A has been incorporated in the critical part of the Constitution.
- Section Khata of the Constitution does not come within the ambit of the judiciary.

Answer options :

- (a) and (b) are correct
- Only (b) is correct
- All are correct
- (a), (b) and (c) are correct.

६) मूलभूत कर्तव्याबाबत योग्य कथन/ने ओळखा :

- १९७६ मध्ये काँग्रेस पक्षाने मूलभूत कर्तव्याबाबत शिफारस करण्यासाठी सरदार स्वर्ण सिंह समितीची स्थापना केली.
- वय वर्षे ६ ते १४ वयोगटातील पाल्यांना किंवा बालकांना शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे हे मूलभूत कर्तव्य ८८ व्या घटना दुरुस्ती कायदा, २००२ द्वारे जोडण्यात आले.

पर्यायी उत्तरे :

- फक्त (a)
- फक्त (b)
- (a) व (b)
- वरीलपैकी नाही

6) Select the correct statement/s about fundamental duties :

- In 1976, the Congress Party setup the Sardar Swaran Singh Committee to make recommendations about Fundamental duties.
- The fundamental duty to provide opportunities for education to his child or ward between the age of six and fourteen years was added by the 88th constitutional Amendment Act, 2002.

Answer options :

- Only (a)
- Only (b)
- Both (a) and (b)
- None of the above

उत्तरे

(३) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी

१) मूलभूत अधिकार

१-४	२-३	३-३	४-२	५-३	६-३	७-२	८-३	९-२	१०-२
११-४	१२-२	१३-२	१४-३	१५-२	१६-१	१७-३	१८-३	१९-१	२०-३
२१-३	२२-३	२३-३	२४-३	२५-४	२६-१	२७-३	२८-२	२९-३	३०-४
३१-१	३२-२	३३-१	३४-२	३५-१	३६-२	३७-३			

२) राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे

१-४	२-१	३-२	४-१	५-४	६-३	७-४	८-४	९-४	१०-२
११-४	१२-४	१३-३	१४-१						

३) मूलभूत कर्तव्ये

१-३	२-३	३-३	४-३	५-२	६-१
-----	-----	-----	-----	-----	-----

